

Protokolárny odev kléru, II. časť – „Chórová lavica“

Karol Gazdík

14. mája 2022 ✚ Cirkev História

predchádzajúca časť:

Protokolárny odev kléru, I. časť – Úvod a „Každý deň“

Táto časť, s názvom „Chórová lavica“, odkazuje na chórový odev. Ten sa totiž pôvodne nosil v chóre, teda vždy, keď sa členovia kapituly alebo rehoľnej komunity zišli na slávenie liturgie hodín a zasadli oproti sebe do chórových lavíc, ktoré poznáme aj pod názvom *stallumy* (jedno sedadlo sa volá *stalla* a od ostatných je oddelená bočnými operadlami zvanými *accoudoir* [akuduár]).

Chórový odev je akýmsi prechodom k odevu liturgickému. Jeho základom je *rocheta*. Je to vlastne skrátaná forma bohoslužobnej alby (*camisia alba*), čiže akási krátka tunika z jemného ľanového plátna s rukávmi. Prvé zmienky o nej sa objavujú síce už v 13. storočí na IV. lateránskom koncile, ale viac sa rozšírila zrejme až počas avignonského pápežstva.

Jej príbuznou, ktorú obliekajú aj miništranti a kňazi zúčastnení počas omše v chóre, je *superpelicia*. Najprv boli obe tieto chórové „košele“ to isté, *superpeliciami* ich nazývali v severských krajinách nemeckej jazykovej oblasti, *rochetami* zas boli v taliansko-francúzskych oblastiach. Neskorší rozdiel medzi nimi sa objavil v rukávoch. *Superpelicia* má rukávy široké, pôvodom prispôsobené obliekaniu na kožu = odtiaľ je aj jej názov, z latinčiny *super pelliceum*, čo znamená „na kožu“. Do chladných kostolov sa totiž museli duchovní oveľa teplejšie obliecť, ako v prívetivom Taliansku, a široké rukávy skôr navlečiete na hrubé kožušiny.

Rochetu začali v 70. rokoch 15. storočia používať vyšší preláti, kardináli, biskupi a samozrejme i pápež. Jej rukávy sa zúžili, pretože v oblasti Talianska ju nebolo potrebné obliekať na kožu. Práve úzke rukávy budú *rochetu* odteraz odlišovať od chórovej *superpelicie*, ktorá sa jej inak v mnohom podobá.

Porovnanie: *superpelicia* a *rocheta*

zdroj: z autorovej zbierky (FOTO autor)

Rocheta sa tak stáva výrazom biskupskej jurisdikcie a udomácňuje sa v odeve vyšších prelátov. Jej rýchlemu rozšíreniu napomohol nepochybne reprezentatívny vzhľad, nakoľko sa časom začala zhotovovať z veľmi jemného, takmer priesvitného plátna s jemným plisovaním a s okrajmi zdobenými paličkovanou čipkou, ktorej zlatý vek v Taliansku prichádza po roku 1530.

Veľkou faktografickou zaujímavosťou z tematického okruhu „rocheta“ je takzvané *sarrozium* (*sacrum rochettum*), čo je vlastne najužšia a najmenšia podoba *rochety* (alebo *superpelicie*), ktorá skôr pripomína dlhú bielu kravatu na sutane. Nosí sa ako škapuliar, teda visí na prednej i zadnej strane sutany. *Sarrozium* je doménou augustiniánov, konkrétne augustiniánskych kanonikov (Canonici regulares Sancti Augustini), ktorí vďaka nemu môžu byť celý deň v chórovom odevu s inšpiráciou v ich práci a modlitbe.

Sarrozium – prepošť Frigidian Knecht z opátstva Herzogenburg a súčasné nosenie

zdroj: wikimedia commons a zakony-na-swiecie.blogspot.com

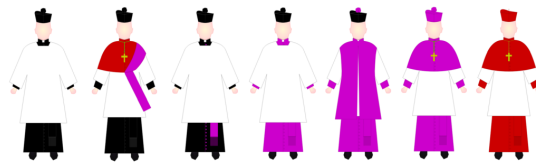
Ďalšou náležitosťou chórového odevu je *chórová sutana*, ktorá už nie je v univerzále len čierna pre všetky stupne kňazského svätenia či hodnosti. To znamená, že biskup má chórovú sutanu vo farbe fialovej, kardinál vo farbe červenej. Pri biskupskej fialovej farbe (tzv. tmavý purpur) by sme sa mali pristaviť. V katolíckej Cirkvi sa totiž dlho rozlišovali dva fialové odtiene. Prvým bola tzv. „rímska červená“, ktorá mala odtieň do červena a druhým tzv. „galikánska purpurová“, ktorá zas mala sklon k modrej a používali ju aj v niektorých oblastiach severného Talianska. Až neskôr sa pre prelátov odtieň fialovej unifikoval do farby „rímskej červenej“ a to osobitným dekrétom, v ktorom bol aj priložený kus látky tejto farby.

Porovnanie fialových odtieňov: *mozeta* vo farbe „galikánska purpurová“ (Msgr. Jean VIII. César Rousseau de La Parisière, biskup z Nimes) a *cappa magna* vo farbe „rímska červená“ (J. E. Fausto Gabriel Trávez Trávez, emeritný arcibiskup z Quito).

zdroj: wikimedia commons

Na chórovú sutanu sa oblieka už spomínaná *rocheta* a na ňu si biskup mimo svojej jurisdikcie (diecézy) obliekal do roku 1969 *manteletu*, ktorá nahrádzala *mozetu*. *Manteleta* je kratší „plášť“ siahajúci iba ku kolenám a bez rukávov, určený okrem biskupov mimo svojej diecézy aj vyšším duchovným (prelátom) Rímskej kúrie. Zhotovená je z fialového hodvábu. Podobné je jej *mantellone*, čo je dlhý plášť bez rukávov ušitý z fialového hodvábu, ktorý používali pápežskí preláti (monsignori) na talár, ale bez *rochety*.

Prehľad chórového odevu: 1. kňaz, 2. kanonik maltského kolegiálneho kostola a baziliky Svätej Heleny v Birkirkare, 3. kaplán Jeho Svätosti, 4. apoštolský protonotár a čestný prelát, 5. vyšší prelát Rímskej kúrie a apoštolský protonotár de numero v **mantelete**, 6. biskup s **mozetou**, 7. kardinál s **mozetou**;

zdroj: wikimedia commons

Červené *mantellone* do roku 1969 používali členovia Rímskej kúrie (*prelati di mantellone*) majúci na starosti pápežské insígnie, napríklad tiaru. Významným reprezentatívnym prvkom chórového odevu prelátov je ešte *mozeta* (taliansky *mozzetta*). Ide o polkruhový plášťik (predtým s malou kapucňou) z hodvábnej látky, ktorý je vpredu uzavretý radom gombíkov. Biskupská a arcibiskupská *mozeta* je obvykle z fialového, u kardinálov z purpurového a u rehoľných prelátov z čierneho hodvábu. Neskôr sa využíval aj hodváb s efektom moiré.

Mozeta bola odznakom plnosti jurisdikčnej moci, preto mimo svojej diecézy obliekal biskup do roku 1969 na *rochetu* už spomínanú *manteletu*. Inštrukcia pápežského Štátneho sekretariátu *Ut sive sollicitate* z roku 1969 *manteletu* pre biskupov ruší a o *mozete* hovorí, že ju: „budú môcť (biskupi) nosiť na každom mieste, dokonca aj titulárni biskupi“. Na *mozetu* si nakoniec vešia biskup na zlato-zelenej šnúre *pektorál* (náprsný kríž). Kardinálov *pektorál* pre zmenu visí na zlato-červenej šnúre.

Svojho času (2009) arcibiskup J. E. Raymond Leo Burke v biskupskom chórovom odeve s *rochetou* a *mozetou*. Za ním kráčajú ďalší preláti, jeden s *mozetou* (Msgr. Mauro Piacenza), druhý v *mantelete* (Msgr. Giuseppe Sciacca).

zdroj: orbiscatholicussecundus.blogspot.com

Zlato-zelená šnúra biskupa, na ktorej visí latinský náprsný kríž, je vo väčšine prípadov jedným z identifikátorov (popri farbe *biretu* a *chórovej sutany*), ktorý odlišuje biskupa od jeho kanonika – kňaza prislúchajúceho ku katedrálnej kapitule alebo ku kapitulnému chrámu, „správcu katedrály“. Biskupi si totiž vymohli na rímskej kongregácii výnimku, aby mohli kanonici ako v skorších časoch opäť používať fialovú *mozetu* a *fasciu*. Na krku potom majú zavesené *kanonické signum* alebo *kapitulný odznak* (*numizma*

).

Tieto *kanonické insígnie* boli spočiatku pripevnené na krku nositeľa pomocou hodvábnej stuhy výlučne fialovej farby. V talianskom kultúrnom okruhu však postupne začala namiesto stuhy prevládať šnúra a to vo farbe červeno-zlatej alebo fialovo-zlatej. Kanonici Ostrihomskej kapituly mali kríže umiestnené pre zmenu na červeno-zelenej stuhe.

Privilégium s právom používať *kanonickú insígniu* na našom území dostala ako prvá kapitula v Nitre a to v roku 1803 od cisára a kráľa Františka II. (I.). Insígnia Nitrianskej kapituly z 19. storočia je z pohľadu tohto článku o to zaujímavejšia, že na jej averze vidieť v strednom ovále troch kanonikov v chórovom odeve s fialovými *mozetami* ako prijímajú privilegiálnu listinu (z roku 1006) z rúk uhorského apoštolského kráľa sv. Štefana.

Insígnia má visieť na širokej fialovej stuhe, pričom spojovníkom medzi stuhou a krížom je agraфа v podobe zlatej svätoštepanskej korunky. Samotný kríž má podobu maltézskeho kríža a je zdobený zlatými dubovými lístkami. Okolo výjavu na ovále je v bielom okraji napísané: „*Svätý Štefan kráľ dobrodinca Nitrianskej kapituly.*“

Staršia insígnia Nitrianskej kapituly z 19. storočia.

zdroj: Glejtek – Rábik: Insígnia kanonikov Nitrianskej kapituly, s. 62.

Inak užívajú kanonici v rámci svojho chórového šatu čiernu *sutanu*, v niektorých prípadoch s fialovou lemovkou a gombíkmi. Kanonický chórový odev je každopádne bohato rozmanitý. Čo kapitula, to iné detaily. Vskutku pozoruhodný chórový odev majú napríklad kanonici maltského kolegiálneho kostola a baziliky Svätej Heleny v Birkirkare (viď. štvrtý obrázok s prehľadom chórového odevu), ktorým zboku prevísa fialová „štóla“ odkazujúca na pôvodnú, ale zviazanú vlečku, čo symbolizuje, že nemajú patričnú jurisdikciu k noseniu veľkej kapy (*cappa magna*).

Pre mňa najšpecifickejší a najzaujímavejší kanonický chórový odev nájdeme u kňazov z tradičného Inštitútu Krista Kráľa, najvyššieho Kňaza (ICRSS, známejšia je francúzska skratka ICRSP). Tento odev prijali v roku 2006 a obdržali ho od kardinála Ennia Antonelliho, arcibiskupa z Florencie.

Chórový odev Inštitútu Krista Kráľa, najvyššieho Kňaza (ICRSS): 1. kanonik, 2. provinciál, 3. generálny prior

zdroj: wikimedia commons

Zaujímavým doplnkom kanonikov, ktorý ešte stojí za zmienku, je *almutia*. Ide o chórový plášť duchovných (dlhší než *mozeta*) s kapucňou, ktorý je zhotovený z kožušiny (napríklad z kuny, hermelínu, veveričky popolavej atď.), vypodšívkaný látkou alebo tiež kožušinou. Začala sa pochopiteľne používať ako ochrana pred chladom severne od Álp počas dlhých chórových modlitieb. Vpredu je uzavretá sponou alebo na zviazanie ozdobnou šnúrou so strapcami. Po jej obvode bývali často našívané chvostíky, napríklad z kuny. Užívanie *almutie* sa rozšírilo od 14. storočia. Môžeme ju pozorovať aj na odeve sv. Jána Nepomuckého, ktorý bol kanonikom Vyšehradskej kapituly a generálnym vikárom pražského arcibiskupa vo veciach duchovných.

Almutia oblečená a prevesená cez ruku. Tretí obrázok je socha sv. Jána Nepomuckého oblečeného v kanonickom odeve s *almutiou*.

zdroj: wikimedia commons; socha sv. Jána Nepomuckého vo farnosti Pribeta (FOTO autor)

Titulný obrázok, zdroj: archív autora, K. Gazdika (FOTO autor)

(Pokračovanie)

Zdroje:

MARTINEK, Radek. *Stavovský oděv katolického kněžstva a jeho zobrazení ve výtvarném umění.*

Historie – proměny – význam. [Dizertačná práca]. Univerzita Karlova. Katolícká teologická fakulta. Ústav dejín kresťanského umění. Praha: KatTF, 2013, 236 s.

GLEJTEK, Miroslav – RÁBIK, Vladimír. *Insígnie kanonikov Nitrianskej kapituly.* Nitra: Gorazd n. f.,

2013, 84 s. ISBN 978-80-89481-27-9.

MIHÁLYFI, Ákos. *Verejné bohoslužby I. diel (Katolícka liturgia)*. Banská Bystrica: Havelka a spol., 1937, 295 s.

PODLAHA, Antonín. *Katolícka liturgia*. Praha: Cisársky kráľovský školský knihosklad, 1911, 179 s.

ŠIDLOVSKÝ, Gejza. *Svet liturgie. Slovník základnej cirkevnej terminológie*. Praha: Kláštor premonštrátov na Strahove, 1991, 46 s. ISBN 80-85245-12-4.

Ut sive sollicite. In. Shetlersites.com [online]. Dostupné na:

<<http://www.shetlersites.com/clericaldress/utsivesollicite.html>> [cit. 2022-04-26].

URL adresa článku: <https://christianitas.sk/protokolarny-odev-kleru-ii-cast-chorova-lavica/>